

Kinas nyrige

Kinas boom har gjort mange i landet rige. Deres formuer virker lige så grænseløse som deres selvbevidsthed.

Af Angela Köckritz

Oversat fra tysk af Sara Høyrup

Weekendavisen 15.07.11 (original i Die Zeit)

Kunder i en butik med luksusvarer i Shanghai

En sløv søndag eftermiddag i en Starbucks café et sted i en forstad til Beijing. Trinde udlændinge drikker kaloriefattige drikke, mennesker stirrer frem for sig, samtaler går i stå midt i intetheden. Indtil *han* ankommer. Han træder ud af sin Mercedes-van, og alle øjne rettes imod ham. Han slentrer hen til døren i hvid skjorte og Armani-strikketrøje, jeans og dyre lædersko. Han beholder pilotsolbrillerne på indenfor og tager dem først af flere timer senere, da det for længst er blevet så mørkt, at kun blindhed ville kunne retfærdiggøre brugen af dem. Men også bag solbrillerne bliver han genkendt som Zhou Jie, stjerne fra tv-serien *Aflever perlerne tilbage, prinsesse*.

Zhou er 40 år gammel og må smile, når han tænker tilbage på de magre år. De er for længst forbi, halvfjerdsenerne, hvor næsten alle var lige fattige. Dengang madolie var rationeret, og man kun kunne drømme om et fjernsyn. Han var knægt, da reformpolitikken begyndte i 1978 og med den de første jeans og den første guitar. Reformpolitikken åbnede løbet: Pludselig stod alle

på startstregen og løb af sted. Nogle langsomt og andre hurtigt, mange snublede, mens andre travede sindigt i mål. Zhou Jie overhalede de fleste.

Zhou Jie starter sin bil, og vejen går gennem villakvartererne i nærheden af lufthavnen. Forbi kargohaller, der ligger dør om dør med de indhegnede rigmandsområder, og en børnehave, der hedder noget med "Ritz". Vejen går gennem en tyndt bevokset skov, til vi når frem til nogle diskrete villaer. Her bor Zhou. Han viser stuen frem, den er to etager høj, og man kan kaste sig om ikke i døden, så i alt fald på sygehuset oppe fra balustraden. Et billardværelse er der også, en privat biograf og et the-rum med fine møbler fra Ming-dynastiets tid. Overalt hænger og står der moderne kunst fuld af antydninger og politisk ironi. Meget er ikke engang pakket ud, der er ikke plads til det, så meget har han samlet.

"Fattige mennesker," siger Zhou, "beundrer rige mennesker. Men så går det op for dem, at de ikke selv vil nå så langt, og så bliver de misundelige." Ikke alle kan være nummer ét. "Hvis du er et får, så spiser du som et får og bør ikke sammenligne dig med tigreren," siger Zhou. "Det er latterligt at gøre. Bare fordi der er så mange får, kan de ikke sige: Vi vil spise tigreren. Tigreren spiser fårene, det er naturens gang."

Den, der er tiger i Kina, har et godt liv. Kina er de riges vidunderland – kun USA huser flere milliardærer. Ingen steder vokser rigdommen så hurtigt som her: med 12,3 procent – dobbelt så meget som gennemsnittet i resten af verden. Det forjættede land kender ingen grænser: Renten er lav, og prisen på råstofferne bliver holdt i ave af staten. Arbejderne bliver godt nok dyrere, men i et internationalt perspektiv er de billige. Fagforeninger behøver man heller ikke bekymre sig om. Er man rig, kan man lynhurtigt blive stenrig – man behøver blot investere i det boomende ejendomsmarked. Sikkerheden behøver de rige heller ikke bekymre sig om, for i modsætning til tærskellande som Brasilien er Kina et sikkert land. Og hvis tigreren ikke er alt for plaget af skrupler, står verden åben for ham. Protesterer en bonde mod et byggeprojekt? Vil en journalist skrive om en kemifabrik, som ikke overholder miljøreglerne? Har man gode forbindelser, har man lidet at frygte. Når der ingen retssikkerhed findes, hersker de stærkes ret som oftest.

En café i Shanghai. Sheng Leon lægger hænderne over kors, hans ansigt er rundt og hans smil bredt – han virker, som om han allerede har vundet i lotto. Sheng forstår sig på de rige i en grad, så han selv er blevet rig af det. I seks år har han med sit firma Borrison arrangeret rigmandsmesser. Det er en fest, som bare ikke vil stoppe. Hvert år kommer der en by mere til, hvor folk har så mange penge, at de ikke ved, hvad de skal stille op med dem. I år er det Chengdu: Der køber de Louis Vuitton-tasker og limousiner som gale: Rigdommen er nået til den vestlige del af landet.

"Hvis man har oplevet et jordskælv," siger Sheng, "sætter man ikke sine penge i banken." Ifølge Hurun-listen, som er Kinas svar på Forbes-listen over de rigeste, er der i Kina 1.363 mennesker, hvis rigdom overstiger en milliard renminbi (110 millioner euro). Og der bliver stadig flere. Snart vil Kina være det største marked for luksusprodukter. Mellem 60 og 100 mindre byer i landet har ifølge Sheng potentiale for et luksusmarked. "Louis Vuitton kan snildt åbne 100 butikker i Kina."

"I Kina er der ingen med gamle penge," forklarer Sheng. "Der er bare gamle og nye nyrige." Det kan man godt mærke på mange af dem. En erhvervsdrivende har ladet Det Hvide Hus kopiere og ser gerne, at hans underordnede tiltaler ham "hr. præsident". En anden bor i udkanten af Beijing i en kopi af Versailles, som er lidt større end originalen. En kvindelig kunstagent fortæller om en kunde, som blev ringet op af sin agent forud for en kunstauktion i Europa. Prisen på den ønskede genstand lå på 12 millioner renminbi (1,3 millioner euro). "Lad være med at forstyrre mig midt i maden," svarede kunden. "Byd 20."

Meget kan købes for penge – måske også den perfekte livsledsagerske. Hos luksusdating-agenturet Diamond Bachelor i Shanghai taler de begejstret om deres opskrift på succès: "at tilpasse kærligheden til kundernes ønsker". Chefen siger: "Vores kunder er vant til at få, hvad de vil have." Kunne kunden godt tænke sig en sygeplejerske på 20–25 år med engelskkundskaber og et ovalt ansigt med form som et svaneæg? Eller vil kunden gerne have sig en kunststuderende eller en danserinde? Så står der 200 heltidsansatte og 11.000 deltidsbeskæftigede klar som kærlighedens headhuntere og finder det frem, som kunden ønsker.

Sheng Leon deler de rige op i gamle og unge, i nord og syd. Dem i syd betaler helst kontant, de vil gerne mærke pengene mellem fingrene og stoler ikke på bankerne – måske også, fordi pengene ikke altid er kommet dem i hænde ad lovlig vej. Dem i nord, fortæller Sheng, er mere "følelsesladede" – og med det mener han vist, at de holder af at frådse. I 2007 blev der på en messe i Beijing udbudt en halskæde til 15 millioner renminbi (1,8 millioner euro). "Ti minutter senere var den væk." De rige i Shanghai er mere rationelle – som kontorarbejdere.

De fleste rige, siger Sheng, hører til den første generation. De 40–70-årige, som red på reformpolitikkenes første bølge. Som investerede i infrastruktur, ejendomme og råstoffer og tjente rigtig mange penge på kort tid. De er fødte spillere. Til den første generation hører truppen af Made in China-rige – de iværksættere, som gør syden til hele verdens fabriksdal. Den anden generation er endnu lille og består af it-millionærer og af de riges børn.

Sheng tilbyder alle enhver tænkelig luksus. Et af de mest eftertragtede goder kan han dog ikke skaffe nogen af dem: en plads i politik. Et sæde i en lokal politisk komité for eksempel. "De rige vil gerne smykke sig med politikkens insignier," forklarer Sheng Leon. "Hvis det lykkes for en af dem, praler han først med sin politiske titel på visitkortet og først dernæst med navnet på sit firma."

Der var engang i Folkerepublikken, da de rige var fjenden. Dengang blev storgodsejere skudt eller tævet, sendt i fængsel eller arbejdslejr. De blev dæmoniseret, sådan som Lui Wencai blev det. Hans storslåede ejendom ligger i Anren i Sichuan. Den er et museum, som havde til henblik at holde folkemasserne fordærvelsen ved store penges for øje.

Ved slutningen af udstillingen venter den berømte lerskulptur fra 1965, som viser Lius udnyttelse af bønderne: Bønderne bærer deres sidste sæk ris frem til storgodsejeren, deres rygge bøjede og ansigterne udmagrede. Sultne børn strejfer omkring: Mange af dem blev solgt, for at resten af familien kunne overleve. En kvinde skriger, mens en af Lius håndgangne mænd flår barnet ud af armene på hende. Liu holdt angiveligt kvinder til egen brug for dagligt at kunne drikke menneskemælk.

Man går og kigger og forsøger at forestille sig, hvordan et museum som dette ville se ud i dag, hvis det blev bygget i samme ånd. En kulminearbejder, der hoster, fordi hans lunger er blevet ædt op af støvet. En vandrearbejder på taget af en fabrik i øjeblikket, før han springer ud, fordi han i månedsvis ikke har fået udbetalt sin løn. En flok pjaltede skikkelser: de trælbundne arbejdere på en teglfabrik. Udbytningen blev ikke afskaffet. Der bliver bare ikke længere bygget museer, der udstiller den.

Nogle af rædselshistorierne har senere vist sig at være propaganda: Fx var det berygtede vandfængsel, hvor Liu angiveligt torterede bønderne, i virkeligheden et opiumslager. Det er blevet påvist, at han faktisk var elsket af bønderne. Men i 1965 var der ikke plads til de grå nuancer. I mellemtiden har partiet ændret sig meget, og hvor der førhen kun var sort og hvidt, er der i dag store gråzoner.

Reformpolitikken var knap begyndt, før økonomi og politik blev tæt forbundne. For at kunne gennemføre sine reformer havde Deng Xiaopeng brug for dygtige erhvervsdrivende: mennesker, der kunne udvikle landet. Også de erhvervsdrivende havde brug for politikerne. I begyndelsen var den økonomiske politik tosporet: Mange produkter og råstoffer kunne man endnu ikke købe på det frie marked; de blev kontrolleret af statslige virksomheder. Hvis en privat erhvervsdrivende havde brug for materialer, holdt han udgiv efter en funktionær, der kunne skaffe ham dem. Firmaerne ansatte børn af

partiets højt placerede kadrer alene af den grund, at de sikrede gode kontakter – man kaldte det ”den officielle vej”. Man kunne også have kaldt det bestikkelse. Dengs reformpolitik var succésrig, fordi den førte til utroligt stor økonomisk vækst. Prisen var en hæsblæsende korruption. Der gik knap en uge imellem skandalerne.

I Vesten håbede man på frihed i Kina og troede, at markedsøkonomien ville have demokratiet med på slæbetov. Når først kineserne var velhavende, tænkte man, så ville de erhvervsdrivende og middelklassen slå sig sammen og kræve medindflydelse. Den forhåbning gik ikke i opfyldelse. Regeringen vidste at betjene de erhvervsdrivendes og middelklassens interesser. Og alle vidste at arrangere sig. Der går rygter om den nøje udvalgte cirkel på ti ejendomsmagnater, som regelmæssigt mødtes med partiets kadrer for at diskutere ejendoms politik. Man fortæller om baglokalerne i Beijings Lan-klub, hvor de rige mødtes med de mægtige. Så godt som alle restauranter i Kina har private værelser. Og de bedre af dem har en bagindgang.

Et eller andet sted må den da være, den eksklusive restaurant i nærheden af den livlige indkøbsgade Wangfujing i Beijing. Men hvor? Ingen af de 20 mennesker, som man spørger om vej på gaden, har nogensinde hørt om den. Indgangen er diskret. Indenfor er der en sal med klavermusik og blomster, hvide sofaer og tre kvindelige tjenere, som hele aftenen kun tager sig af de fire gæster. På en af sofaerne sidder hr. Zhang. Han er en venlig herre, der på fødderne har en mellemting mellem vandrestøvler og ortopædiske sko. Hr. Zhang vil ikke høre tale om et interview, men inviterer i stedet på middag.

Der bliver serveret gigantiske hummere og den dyreste fisk i Kina. Imens bunder hr. Zhang den udsøgte franske rødvin. Til slut betaler han 18.000 renminbi (1.960 euro). Han inviterer mig på vandring og på kasino i Macau og forsikrer mig om, at jeg altid kan ringe til ham, hvis jeg har problemer. Og så forlader han lokalet uden at give mig sit visitkort. Jeg lærer hverken hans fulde navn eller hans firmas navn at kende. Jeg finder ikke ud af, hvor stor hans formue er, eller hvor mange ansatte han har. Hr. Zhang ejer en kulmine, måske flere, og ved siden af det driver han et luksushotel i Guangzhou. Han har nogle tusinde ansatte – alene antallet af managere er 400. Min kontakt anslår ham til at eje mindst 40 millioner euro.

Hr. Zhangs far grundlagde virksomheden, og hr. Zhang overtog den, og siden da har han sovet dårligt – så meget fik han fortalt mig. ”Jeg har prøvet alt: kinesisk og vestlig medicin, vandreture på 70 kilometer hver dag, lige meget hjælper det.” På grund af søvnproblemerne tiltror han sig heller ikke at flyve til Singapore. Europa og USA kan slet ikke komme på tale. Helst rejser han til Macau for at spille: ”I kasinoet slapper hjernen af.”

Han har en Porsche og en Bentley, fortæller hr. Zhang, men kører næsten aldrig i dem: "Jeg bryder mig ikke om, at folk stirrer." Af og til går han ud i garagen for at betragte sine biler. Så sætter han sig ind i en af bilerne med sine venner og drikker en øl.

Hr. Zhang er det, man her i landet kalder for *didiao*: underspillet. Det er han ikke alene om. Mange rige har ikke lyst til at skille sig ud – og allermindst vil de på Hurun-listen over de meget rige. De rige kalder den for "slagtebænkslisten". For tre år siden kom Huang Guanyu ind som nr. ét: en *self-made* millionær, der gik ud af skolen som 16-årig for at falbyde kassettebåndoptagere. Nogle årtier senere havde han med elektronikkæden Gome drevet det til 6,3 milliarder dollar. Siden er han kommet i fængsel for uigennemsigtige pengehandler.

Var Huang mere korrupt end de andre? Eller blot faldet i unåde? Sikkert er det, at partiet giver, men også tager: karrierer, penge, livsprojekter. Partiet står over loven. Hvor vilkårligt det kan gå for sig, ses også af sagen om den verdensberømte kunstner Ai Weiwei, som i starten af april blev anholdt på anklager om skatteunddragelse. Hans egentlige forseelse er imidlertid en anden, så meget står klart for alle: Han er blevet til gene for partiet. Det er som regel de stærke, der har ret, men i tvivlstilfælde er det altid partiet. Ingen – de være sig nok så mægtige eller rige – kan forlade sig på lovens beskyttelse.

Møder man Huang Gang, ved man straks, at han er enten kunstner eller rockmusiker. Han er klædt i den kreative Beijing-klasses uniform, "der er to muligheder: langt hår eller skaldet". Huang har halvlangt, bølget hår og fødderne stukket i et par laksutsko. Han viser rundt i sit 3.000 kvadratmeter store atelier, forbi skulpturerne, som sælger så utroligt godt – ligesom alt andet, som Huang producerer: På Hurun-listen over succésrige kunstnere står han som nummer 39. Tidligere var det mest udlændinge, der anskaffede sig hans værker – men nu er 90 procent af køberne kinesere: "Udlændinge har slet ikke råd længere."

Huang's skulpturer viser danserinderne fra *De Røde Kvindebataljoner*, som er en af de otte forbilledlige operaer, der blev spillet over hele landet under kulturrevolutionen. Unge mænd elskede *Kvindebataljonen*, som var en kærdommen chance for at se halvnøgne dameben. Huang har vist haft det på samme måde; hans danserinde sprænger i alt fald næsten deres uniformer, så stramt sidder tøjet om livet på dem. Skulpturerne er sexede, ironiske og meget nostalgiske.

Huang blev født i 1961 i et Beijing, der gav sig hen til kulturrevolutionens rus. "Som barn stod jeg ofte på Chang-An-gaden og så på de endeløse parader." I

række og geled gik børnene i skole; den forreste holdt en lille Mao-statue frem for sig. Huangs forældre var intellektuelle og kunsthistorikere. De led under kulturrevolutionen. Det samme gjorde hans bedstefar, som havde været en succésrig forretningsmand. Han blev udsat for hård kritik til trods for, at han alle dage havde støttet kommunisterne. "Men for os børn var det en frihedens tid." Viden var ilde set, for viden var borgerlig, og den bedste elev var den, der afleverede et ubeskrevet blad. Der var næsten ingen undervisning, for de voksne havde travlt med deres politiske skyttegravskrige. Så børnene var frie til at lege.

Huang kritiserer kapitalismen og bryder sig ikke om at blive mindet om, at den har gjort ham selv rig: "Systemspørgsmålet kan jeg ikke løse, men der var også gode ting ved, at partiet dengang satte tre—fire andre familier til at bo sammen med os på gården. Familierne var glade for at bo på så dejlig en gård."

Reformpolitikens paradoks er, at netop den generation, der som den første kastede sig ude i rovdyrskapitalismen, også var den, man havde forsøgt at præge dybest med myten om lighed. En generation, som levede fra den ene ekstrem til den anden og var skabt af to forskellige herskere, der var så væsensforskellige fra hinanden. "Lad nogle blive rige før andre," opfordrede reformisten Deng Xiaoping. Hans forgænger Mao Tse-tung ville den radikale lighed, det radikalt revolutionære samfund og var parat til at ofre velstand og vækst for at nå dette mål. I Dengs øjne var et samfund med lighed dømt til at forblive et fattigt samfund, fordi det kvalte iværksætterånden. Han var fast besluttet på at sælge ud af ligheden for at opnå velstand.

30 års reformpolitik har hentet millioner af kinesere ud af fattigdommen og ind i den store middelstand. På de 30 år er landet bare også gået fra at være et egalitært samfund til at være meget ulige. Gini-faktoren, som måler ligheden i et samfund, ligger i Kina i dag på 0,48 – og alarmniveauet begynder ved 0,4. Ikke kun indkomster og velstand er ulige fordelt, men først og fremmest mulighederne. Den, der er fattig og kommer fra landet, har ulige sværere ved at komme i en god skole, komme på universitetet og gøre karriere. Det gælder også for deres afkom. Også i Kina nedarves velstand og socialklasse og har gjort det længe. Der bliver protesteret, og nogle gange demonstrerer de gamle og marginaliserede med Maos billede i hånden. Måske er de ikke fattigere end førhen. Men der, hvor der findes rigdom, mærkes fattigdommen tydeligere. Der, hvor man ustandseligt fortæller menneskene, at de lever i en bonde- og arbejderstat, mærkes det stærkere, at det i lang tid ikke har været sandt.

Xue Yvonne skænker the med vævre hænder i en mild og formfuldendt bevægelse. Hun glemmer aldrig at fylde op med ny the og er hele tiden opmærksom på sin samtalepartner. En rigtig dame. Hun har altid holdt af

"borgerskabets dekoreren og gøre det pænt omkring sig, hele den romantiske stil" – og præcis sådan ser hendes bolig i Shanghai ud. Et pigeparadis befolket med en puddel og et hvidt klaver, fuldt af porcelæn og roser, fotos af smilende piger, minder om lykkelige sommerdage. Fru Xue blev født i en forkert tid. I 1962 herskede der uro i Shanghai, Den Røde Garde stormede hendes fine hus. Faren blev beskyldt for at skjule juveler og forvist til den fjerneste ende af riget, mens moren med de tre børn blev forflyttet til en lille rønne. Xue undgik at gå ud, brændemærket som hun var som kapitalisttøsen. Indtil reformpolitikken kom, og Shanghai igen begyndte at sitre. Og ingen steder pulserede livet mere end i Huaihuai-gaden. "I gaden var der fem berømte piger. Jeg var en af dem." Hun tog fint tøj på og gik ud for at fordreje hovedet på mændene. Dansede tango, vals og foxtrot. På et tidspunkt troede hun, at hun havde fundet den eneste ene, men hendes far var ikke overbevist og gav ham nogen på hovedet. Hun stak af med fyren og giftede sig i trods.

Som 18-årig sprang Xue i havet – sådan siger man, når nogen går i gang med at lave forretninger. Hun syede tøj, dristige skotske miniskørter, lidt fra øst og lidt fra vest. Snart beskæftigede hun alle kvinderne i nabolaget ved sine symaskiner. Som 27-årig fik hun for første gang en blodprop i hjertet, stop, sagde hendes mand, og fru Xue slog sig i stedet på blomster.

Det gode liv begyndte, og manden arbejdede i firmaet. Hvis nogen ville opnå noget, kom de med gaver. Men snart kom pigerne også til – unge og smukke piger, som hans handelspartnere sendte hans vej. De første to gange så fru Xue den anden vej, "mænd er jo mænd", men næste gang besluttede hun sig for at lade sig skille. Hun var alene med et barn og havde brug for penge. "Vi hjælper dig," sagde mandens venner. Slå dig på ledninger, vi har et lager. Ledninger, sagde fru Xue til sig selv, det kender jeg ikke noget til. Jeg må forberede mig godt. Så hun begyndte at lave lister: først barnet, så arbejdet og til sidst den personlige følelse. Hun læste psykologibøger. Kunsten at sige nej uden nogensinde at tage ordet i sin mund – det har man brug for som kvinde i en mandeverden. "Jeg vidste, at der ikke var nogen regler i det her spil, derfor opstillede jeg selv reglerne." To regler: Kend dig selv og kend din fjende, konkurrenterne. Virk blød udenpå, men vær stærk indeni.

Det lod til at være de rigtige regler. Det virkede, som om fru Xue kunne lave penge ud af alt simpelthen. Snart grundlagde hun et andet firma, som skulle beskæftige sig med kemiske og industrielle råstoffer. I dag har hun tre: et med ledninger, et med emballage og et med inderfôr til beklædningsstykker. Hertil kommer aluminiumsfabrikken med i alt 3–4.000 arbejdere. Og hun har nye projekter: Fru Xue spiller golf nu, for der kan man gøre forretninger uden at skulle tale alt for meget: "Med udlændinge er der forståelsesproblemer, og mænd og kvinder har heller ikke det store at tale om med hinanden." På golfbanen ser hun ofte Shanghais borgmester og nyder at kunne ignorere

ham: "Jeg har jo ikke længere brug for ham." Fru Xue taler om at tage ansvar – det er første gang, man hører det ord fra en rig kineser uden selv at lægge den rige det i munden: "At være formuende giver ansvar for at bruge det rigtigt. Man skal skabe arbejdspladser."

Man kan ikke påstå, at de rige i Kina gør deres bedste for de fattige. Da Bill Gates kom til Kina for at hverve rige kinesere til sit velgørenhedsprojekt, var der nogle af de allerrigeste, som meldte fra til middagen af frygt for at skulle spendere penge. Gates og Warren Buffet forsikrede godt nok bagefter, at mange havde lovet store beløb til projektet. Men skønt der findes velgørere i Kina, er det meget få. Det er svært at grundlægge en ngo, og mange har i betragtning af den allestedsnærværende korruption betænkeligheder ved at bruge penge. Hovedproblemet er imidlertid, at de fleste rige ikke mener, de har noget ansvar. De har penge og magt – men hvad vil de med det? Louis Vuitton? De riges samfund er stadig kun i sin vorden. Der er endnu ingen differentiering mellem gamle og nye penge, mellem adel og nyrige, mellem velgørere og nærige. Endnu er mange typisk nyrige. "Det vil snart ændre sig," mener kunstneren Huang. "Kina har så meget kultur, filosofi, traditioner. De rige vil blive Kinas nye elite." Hvad vil de ønske? Hvem vil de være? Og hvor mange?

For ikke længe siden – sidst i februar – var der i den centralkinesiske by Wuhan endnu engang undtagelsestilstand. 60.000 mennesker strømmede til for at fejre Shen Ye, rigdommens gud. Røgelsespinde brændte i et omfang, så man skulle tro, man var havnet i et krigsområde, brandvæsen og politi var rykket ud i fuld uniform, og overalt så man saligt henrykte ansigter. Hvad de håbede på? spurgte den kvindelige kinesiske reporter. Og utallige mennesker sagde saligt til kameraet: "En smule rigdom i det nye år".